A nemzetközi konferencia tartalmi összefoglalója

A Börtönbeli Droghasználat és Fertőzések Megelőzésének Európai Hálózata (ENDIPP) a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet közreműködésével „A lehetőségek feltárása – A börtönök biztonságossá tétele mindenki számára" címmel nemzetközi konferenciát rendezett 2005. július 7-9. között a budapesti Corinthia Grand Hotel Royal szállodában. A nagyszabású rendezvényen közel 250 külföldi és magyar szakember vett részt.

Az ENDIPP – 1994 óta – immár 8. alkalommal szervezett európai tanácskozást a börtönben használt kábítószerek és az ott fellépő fertőzések témakörében.

A külföldi résztvevők a konferencia nyitónapjának délelőttjén látogatást tettek a Budapesti Fegyház és Börtönben, a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumában, valamint a Fiatalkorúak Bv. Intézetében.

★

2005. július 7-én délután **Paddy Costall,** a londoni székhelyű Cranstoun Drug Services főigazgatója köszöntötte a résztvevőket és nyitotta meg a konferenciát.

Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter megnyitó előadása után **Dr. Jonathan Beynon,** a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának (ICRC) képviselője szervezetének a fogvatartottak emberi jogainak védelmét, illetve a börtönegészségügy terén kifejtett tevékenységét ismertette. E munka volumenére jellemző, hogy a Vöröskereszt 2004-ben 80 országban, 2 ezer 400 helyszínen mintegy 570 ezer fogvatartottat látogatott meg. A svájci székhelyű független szervezet a fogolytáborok, illetve a „normál" börtönök felkeresése során nem a nyugat-európai sztenderdek, hanem az adott ország egészségügyi színvonalának biztosítását kéri számon a helyi hatóságoktól. Az előadó kiemelte a túlzsúfoltságból és az izolációból eredő börtönártalmak jelentőségét, továbbá a TBC és a HIV fertőzés elleni küzdelem fontosságát.

A nemzetközi konferencia ezt követően a kezelés és a felügyelet összefüggéseit tárgyaló plenáris vitával folytatódott. A vita levezető elnöke **Lord David Ramsbotham** volt, aki 1995 és 2001 között a börtönök tevékenységét ellenőrző főinspektor tisztségét látta el az Egyesült Királyságban. Beszélgetőpartnerei **Paolo Pertica** kábítószerügyi szakértő, a Blackpool DAT koordinátora, **Alex Gatherer,** a WHO képviselője, **Andreas Skulberg,** a norvég büntetés-végrehajtás igazgatóhelyettese, **Fabienne Hariga,** a Modus Vivendi belgiumi civil szervezet képviselője és **John Podmore,** a dél-londoni Brixton Bv. Intézet parancsnoka voltak.

A panelvita során megfogalmazódott, hogy ez az eszmecsere öt-hat évvel ezelőtt nem jöhetett volna létre, vagyis: a börtönökben jelentkező drogprobléma napjainkban felértékelődött. A kezelés és a felügyelet, vagy más szavakkal az ellátás és a

kontroll (biztonsági értelemben) az érem két oldalát jelenti. A kábítószer-élvező fogvatartottak kezelése során jó ellátás és hatékony ellenőrzés egyszerre lehetséges. Többen hangsúlyozták, hogy a börtönökben és a társadalomban jelentkező drogproblémát nem lehet különválasztani, hiszen a fogvatartottak – néhány kivételtől eltekintve – visszatérnek a társadalomba, ezért a börtönökben is a közegészségügyi szempontokat kell érvényesíteni.

★

A nemzetközi konferencia **második napja** is plenáris üléssel vette kezdetét. **Steve Rossell,** a Cranstoun Drug Service ügyvezető igazgatója elnökletével három nyugat-európai ország – Skócia, Ausztria és Olaszország – gyakorlatával ismerkedtek meg a tanácskozás résztvevői.

Mike Storey, a skót börtönszolgálat munkatársa a náluk bekövetkezett változásokról beszélt. Skóciában egyrészt szociális munkásokat vontak be a börtönbeli drogprobléma kezelésébe, másrészt csökkentették az ezzel kapcsolatos bürokráciát. A kábítószer-függő fogvatartottak adatait elektronikusan tárolják, ezek az információk a külső drogszolgálatok számára is elérhetőek, amelyek folyamatosan értékelik az általuk kezelt fogvatartottakat, s ez a tevékenységük – visszacsatolásként – szintén nyomon követhető a rendszerben.

Alfred Steinacher az osztrák büntetés-végrehajtási rendszer gyakorlatát mutatta be. A kábítószer-függő fogvatartottak terápiás kezelése az egyik bécsi büntetés-végrehajtási intézetben folyik, a kezelést az érintett fogvatartottaknak előzetesen kérelmezniük kell. A kábítószer-mentes körletek már tíz éve működnek Ausztriában. Szubsztitúciós (helyettesítő) kezelés – metadon – pedig húsz éve érhető el minden osztrák börtönben. Az intravénás szerhasználat csökkentése érdekében főként az ópiát-függőkre koncentrálnak. Az utógondozás területén a pártfogó felügyelet öt éve kapcsolódott be a munkába. A kábítószer-problémával küzdő elítéltek – ha alkalmasak rá – külső intézményekben is kaphatnak kezelést szabadulásukat megelőzően.

Francesco Scopelitti, milánói közegészségügyi szakember az olaszországi törekvésekről beszélt. A problémás droghasználók – a rendőrség véleményezése, illetve a bíróság döntése alapján – a szabadságvesztés büntetést helyettesítő ún. alternatív kezelésben vehetnek részt. 2004-től indult négy olasz börtönben a „DAP PRIMA" ártalomcsökkentő program, de – mint ahogy az előadó kifejtette – ennek tapasztalataiból talán még korai lenne messzemenő következtetéseket levonni.

A plenáris ülést követően műhelymunkaszerűen, workshopokban folytatódódott a konferencia a következő témákban:

- ártalomcsökkentési politikák és gyakorlatok
- a különféle kábítószer-függő csoportok kezelése
- a család és a társadalom bevonása a drog elleni küzdelembe
- a civil szervezetek helyzete a volt szocialista országokban
- a droghasználat megelőzése a fiatalkorúak körében

- epidemiológiai (járványtani) megközelítések
- a hepatitis C kezelése a francia börtönökben

Miután a legnagyobb érdeklődést a legelső kérdéskör vonzotta, s a jelen tudósítás összeállítója is ennek megtárgyalását követte nyomon, az alábbiakban csak ennek a workshopnak a munkáját részletezzük.

Az ártalomcsökkentési politikákkal és gyakorlatokkal foglalkozó egész napos workshop levezető elnöke **Matthew Curtis,** az OSI (Open Society Institute – Nyitott Társadalom Intézet) munkatársa volt az Amerikai Egyesült Államokból.

Az első előadó, **Heino Stöver,** a Brémai Egyetem kutatója nemzetközi összehasonlításban mutatta be az ártalomcsökkentés börtönbeli helyzetét. A kutatások kimutatták, hogy a börtönpopuláción belül a mentális zavarok előfordulása átlagosan 2–4%-kal, az öngyilkosság 5%-kal, a HIV/AIDS 20%-kal, a Hepatitis C pedig 100%-kal magasabb, mint a kinti lakosság körében. A világ összes, több mint 8 millió fogvatartottjának 50%-a érintett valamely módon a drog-problémában. A börtönbeli kezelés két alapvető irányzata az ún. absztinencia alapú és az ártalomcsökkentő kezelés. Az előbbi a fogvatartottaknak a szerektől való tartózkodását követeli meg (ld. drogmentes egység, terápia), míg az utóbbi szerint a kábítószermentes börtön: illúzió. Az ártalomcsökkentésben használatos szubsztitúciós (helyettesítő) kezelések igen változatos képet mutatnak Európában. Három országban (Csehország, Görögország, Svédország) nem alkalmazzák a szubsztitúciót, Spanyolországban viszont a fogvatartottak 80%-a kap helyettesítő kezelést. Az európai átlagot tekintve a börtönnépesség 7%-a részesül szubsztitúciós (főként metadon) kezelésben.

Ralf Jürgens, a Kanadai HIV/AIDS Jogi Hálózat koordinátora előadását a börtönbeli fertőzések kérdéskörének szentelte. Közismert, hogy a HIV fertőzöttek száma az intravénás droghasználat következtében drámaian növekszik világszerte. A fertőzések megfékezése érdekében 2005-ben tűcsere-programot indítottak Svájcban, Németországban, Spanyolországban, Moldáviában, Kirgizisztánban és Fehéroroszországban. (Az utóbbi három országban nemzetközi segélyalapok tették lehetővé a program beindítását.) Az eddigi tapasztalatok szerint a biztonsági problémák nem növekedtek, az intravénás droghasználat pedig csökkent. A tűcsere-programok a börtönbeli fekete-piac kialakulása ellen hatnak és hosszabb távon a fertőzöttek számának csökkenését eredményezik.

A harmadik előadó, **Larisza Pintilei,** az „Innovatív projektek a börtönökben" nevű szervezet munkatársa a moldáv büntetés-végrehajtásban folyó ártalomcsökkentő kísérletről számolt be. Moldáviában a fogvatartottak száma 10800 fő, a személyi állomány létszáma 2700 főt tesz ki. A fogvatartottak 43%-a – főként a 18-25 év közötti korosztályból – droghasználó. A HIV fertőzöttek száma folyamatosan növekszik. A felvilágosító előadásokkal egybekötött tűcsere-programot eddig öt intézetükben indították el, két további börtönben a program beindítását tervezik. A fogvatartottak – önkéntesek bevonásával – nonstop jutnak steril tűhöz. A moldáv büntetés-végrehajtás terveiben szerepel a metadon fenntartó kezelés megvalósítása is.

Sárosi Péter, a TASZ civil szervezet munkatársa magyar börtönökben mutatkozó kábítószer-probléma egyes összetevőit elemezte. Az előadó szerint a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben a kábítószerrel kapcsolatos kockázatok magas szintje jellemző. Kritikaként említette, hogy nincsen metadon fenntartó kezelés, illetve hogy a HIV pozitív fogvatartottakat elkülönítve helyezik el. Sárosi Péter szükségesnek tartaná, hogy a jövőben szorosabb együttműködés jöjjön létre a civil szervezetekkel és a nemzetközi ajánlások érvényesítése következetesebben valósuljon meg.

A következő előadó, **Edoardo Spacca,** az ENDIPP brüsszeli irodájának munkatársa Parviz Afsharnak, az iráni börtönegészségügyi szolgálat vezetőjének gondolatait tolmácsolta, aki nem tudott részt venni a tanácskozáson. Az iráni büntetőjog rendkívül szigorúnak mondható, az alternatív büntetéseket csak nem rég óta kezdték alkalmazni. Ennek következtében a fogvatartottak száma az elmúlt néhány évben 170 ezerről 130 ezerre csökkent, de még így is 210 fogvatartott jut 100 000 lakosra. A börtönnépesség 48%-át kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények miatt tartják fogva. Három éve elérhető a metadon fenntartó kezelés, ha viszonylag szűk körben is.

Marat Ahmetov, a kazah büntetés-végrehajtás képviselője a HIV fertőzés megelőzésének náluk megvalósuló gyakorlatát mutatta be. Kazahsztánban a fogvatartottak száma csökkent az elmúlt években, jelenleg 44 ezer fő. A kazah büntetés-végrehajtás legnagyobb problémáját a börtönnépesség körében tapasztalható fertőzések (TBC, HIV/AIDS) jelentik. 1999-től új börtönegészségügyi stratégiát valósítanak meg, azóta javultak az egészségügyi mutatóik, munkájukban előtérbe került az emberi jogok biztosítása, illetve a személyi állomány képzése. Nemzetközi szervezetek segítségével monitoring vizsgálatokat is végeznek.

A workshop utolsó előadója **Holly Catania,** az ICAAT (International Center for Advancement of Addiction Treatment – Addikciók Kezelését Elősegítő Nemzetközi Központ) munkatársa volt az Egyesült Államokból, aki egy, a Puerto Rico-i börtönökben lefolytatott metadon program tapasztalatairól számolt be. A Puerto Rico-i droghelyzet súlyosságát jellemzi, hogy a különböző gangek révén a kábítószer-kereskedelem szervezett formában zajlik a börtönök falain belül. A metadon programnak jelenleg csak 150 résztvevője van, de a kezeltek számát 300 főre szeretnék emelni. A kísérlet jelentőségét az adja, hogy metadon fenntartó kezelést az USÁ-ban korábban büntetés-végrehajtási intézetben még nem alkalmaztak.

A nemzetközi konferencia hosszúra nyúlt második napja plenáris üléssel zárult: **Elena Grigorjeva** fehérorosz kábítószerügyi szakértő a HIV-fertőzött női fogvatartottak reszocializációjával kapcsolatos kutatásáról számolt be. A vizsgálat a kelet-európai régió öt államát – Fehéroroszország, Moldávia, Oroszország, Örményország, Ukrajna – érintette. A HIV-fertőzött női fogvatartottak körében gyakoribb a bűntudat, mint férfi sorstársaik esetében. Reszocializációjukat nagyban nehezíti, hogy tájékozottságuk, tudatosságuk alacsony. Az említett országokban – néhány kivételtől eltekintve – a civil szervezetek is hiányzanak, amelyek

elősegíthetnék e rendkívül hátrányos helyzetű csoport visszailleszkedését a társadalomba.

★

A tanácskozás harmadik napja a panelbeszélgetéssel kezdődött, amelynek témája a börtönökben nyújtható kábítószerügyi szolgáltatások minősége és költséghatékonysága volt. A levezető elnök tisztét **Mike O'Grady,** a glasgow-i Legfelső Bíróság bírája látta el. A beszélgetésben **Deborah Small,** az egyesült államokbeli Break the Chains (törjétek le a láncokat) emberi jogi szervezet vezetője, **Ralf Jürgens,** a Kanadai HIV/AIDS Jogi Hálózat koordinátora, **Dimitrij Rehnov,** az oroszországi AFEW (Aids Foundation East-West – Kelet-Nyugat Aids Alapítvány) munkatársa, **Kathryn Leafe,** a Cranstoun Drug Service képviselője és a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet részéről **dr. Huszár László** bv. dandártábornok, az országos parancsnok stratégiai, jogi, igazgatási helyettese vett részt.

A beszélgetés levezető elnöke bevezetőjében kifejtette, hogy Nyugat-Európában nagyok az aggodalmak a kábítószer-probléma börtönbeli kezelésének magas költségei miatt, elvárják a hatékonyságot s gyors eredményeket várnak. A „nem népszerű" csoportok érdekében kiadott költségek nem kapnak kellő támogatást a közvélemény és a kormányzatok részéről. Deborah Small szerint az Amerikai Egyesült Államokban – az ottani büntetőpolitika szigorúsága miatt – a helyzet ennél extrémebb, ugyanakkor az elmúlt öt évben annyiban javult a helyzet, hogy a kábítószer birtoklásáért kiszabott ítéletek rövidebbek lettek, illetve többet költenek a kábítószer-függők kezelésére a börtönökben. Ralf Jürgens elmondta, hogy a HIV-pozitív fogvatartottak száma rendkívül magas világszerte. A megelőzésre, a prevencióra nem jut elég forrás. Bizonyított, hogy az ártalomcsökkentő módszerek – a tűcsere és a metadon fenntartó kezelés – hatékonyak. Dimitrij Rehnov arra utalt, hogy az ún. átmenteti országokban (a volt szovjet államokban) még a társadalomban élő HIV-fertőzöttekre is kevés erőforrás jut. A Cranstoun Drug Service munkatársa a minőséggel és költséghatékonysággal kapcsolatos nézeteit osztotta meg a konferencia résztvevőivel.

Egy, a hallgatóság soraiból érkezett hozzászólás szerint képmutatás azt hinni, hogy a börtönbeli drogprobléma kezelésében közreműködő civil szervezetek nem hatékonyak, hiszen a büntetés-végrehajtási intézetek sem azok, mégis rengeteg pénzt költenek világszerte a börtönépítésre. Dr. Huszár László a felvetésre reagálva kifejtette, hogy nem a börtönök tehetnek a zsúfoltságról, s a büntetés-végrehajtás ennek csökkentése érdekében kampányol a börtönépítés mellett. Ralf Jürgens szerint egy ausztrál vizsgálat kimutatta, hogy a börtönökben sokat költenek a kínálatcsökkentésre (pl. drogkereső kutyák kiképzése), de keveset az ártalomcsökkentésre, noha az utóbbi a hatékonyabb. Kathryn Leafe a következő dilemmát vetette fel: kérdéses, hogy egy adott módszer más kulturális közegben hogyan működik. Ralf Jürgens szerint nem szabad a programokat lemásolni, de a kulturális különbségeket nem szabad ürügyként felhasználni arra, hogy ne tegyünk semmit.

A háromnapos nemzetközi konferencia záró és összefoglaló ülésén elsőként **Edoardo Spacca,** az ENDIPP brüsszeli irodájának munkatársa értékelte az elhangzott előadásokat, és – többek között – megköszönte a szervezők munkáját. **Caren Weilandt,** az ENDIPP Kutatási Programjának vezetője elmondta, hogy olyan elektronikus adatbázist szeretnének kiépíteni közösen az igazságügyi tárcákkal és a nemzeti büntetés-végrehajtási rendszerekkel, amely alkalmas a börtönbeli droghelyzet valós feltérképezésére. Kifejtette, hogy az ENDIPP az egyes országokban is képes kutatásokat végezni, és az ehhez szükséges forrásokat is meg tudja szerezni az Európai Bizottságtól elnyert pályázatai révén. **Paddy Costall,** a Cranstoun Drug Service főigazgatója szerint a tanácskozás szakmailag rendkívül sikeres volt. Kiemelte, hogy ilyen szép színhelyen még nem rendezett konferenciát szervezetük, megköszönte a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet vendégszeretetét, s bejelentette, hogy az ENDIPP jövő évi konferenciájának helyszíne Szlovénia fővárosa, Ljubljana lesz.